ជំពូកទី ៥

បរិយាកាសច្បាប់ថ្មី សម្រាប់អាជីវកម្ម ក្នុងប្រទេស

ក្នុងអំឡុងពេលនៃដំណើរការចូលជាសមាជិក និងនៅក្នុងរយៈពេលប៉ុន្មានឆ្នាំដំបូង នៃសមាជិកភាពក្នុងអង្គការ WTO អត្ថប្រយោជន៍ដ៏សំខាន់បំផុត ចំពោះប្រទេសដែលស្ថិតក្នុងដំណាក់កាលអភិវឌ្ឍ ដូចប្រទេសកម្ពុជាយ៉ាងហោចណាស់ គឺការផ្តល់នូវបរិយាកាសសមស្របចំពោះពាណិជ្ជកម្ម និងការវិនិយោគ។ ដើម្បីឈានដល់កិច្ចព្រមព្រៀងដែលប្រទេសជាសមាជិកអង្គការ WTO ដទៃទៀតអាចទទួលយកបាន ប្រទេសកម្ពុជាចាំបាច់ត្រូវអនុម័តច្បាប់ និងបទបញ្ញត្តិជាច្រើន ដែលឆ្លើយតបទៅនឹងកាតព្វកិច្ចរបស់ WTO។ រដ្ឋាភិបាលក៏បានបង្កើតផងដែរនូវកម្មវិធីនីតិកម្មពិសេសរហូតដល់ឆ្នាំ ២០០៧ ដើម្បីបញ្ចប់ដំណើរការនេះ។

ការអូសបន្លាយ ក្នុងការបង្កើតរដ្ឋាភិបាលនៅកម្ពុជា បន្ទាប់ពីការបោះឆ្នោតនៅឆ្នាំ ២០០៣ ក៏បានអូសបន្លាយកម្មវិធីនីតិកម្មនេះផងដែរ។ ទោះជាយ៉ាងនេះក៏ដោយ កម្មវិធីនីតិកម្មថ្មីនេះនឹងធ្វើអោយ មានការផ្លាស់ប្តូរយ៉ាងធំចំពោះក្របខ័ណ្ឌនៃការធ្វើអាជីវកម្មរបស់ក្រុមហ៊ុនក្នុងប្រទេស។ច្បាប់ និងបទបញ្ញត្តិមានតម្លៃតែក្នុងពេលណាដែលគេ អនុវត្តប៉ុណ្ណោះ ហើយគេអាចអនុវត្តបាន តាមរយៈប្រព័ន្ធរដ្ឋបាល និងប្រព័ន្ធតុលាការដែលអាចជឿទុកចិត្តបានបើកចំហ និងមានយុត្តិធម៌។ ប្រការនេះគឺជាវិញ្ញាសារសំខាន់មួយសម្រាប់កម្ពុជា ក្នុងឋានៈជាសមាជិករបស់ WTO។ សមាជិកឯទៀត ដែលក្រុមហ៊ុនរបស់ពួកគេមានបំណងធ្វើពាណិជ្ជកម្ម ឬវិនិយោគក្នុងប្រទេសកម្ពុជានឹងពិនិត្យតាមដានយ៉ាងហ្មត់ចត់លើបញ្ហានេះ។ ប្រាកដណាស់ ប្រសិនបើផ្នែកឯកជននៅកម្ពុជាចង់ឃើញផលប្រយោជន៍ពិតប្រាកដ ពីការចូលក្នុងអង្គការ WTO ចាំបាច់ត្រូវឃ្លាំមើល និងការពារផលប្រយោជន៍របស់ពួកគេដោយខ្លួនឯង។

WTO នឹងមានឥទ្ធិពលមកលើច្បាប់ និងបទបញ្ញត្តិនានារបស់កម្ពុជាលើផ្នែកចំនួន ៤ គឺ: បរិយាកាសអាជីវកម្មទូទៅ ពាណិជ្ជកម្មទំនិញ ពាណិជ្ជកម្មសេវា និងការការពារកម្មសិទ្ធិបញ្ញា។ ភាគច្រើន បទបញ្ញត្តិពាណិជ្ជកម្មលើសេវាកម្ម មានផលប៉ះពាល់ចំពោះល័ក្ខខ័ណ្ឌវិនិយោគ ហើយយើងនឹងលើកយកបញ្ហានេះមកពិនិត្យមើល នៅក្នុងជំពូកបន្ទាប់។

បទបញ្ញត្តិនៃពាណិជ្ជកម្មទូទៅ

ក្នុងចំណោមឯកសារសំខាន់ៗ នៃច្បាប់អាជីវកម្មទូទៅនៅកម្ពុជា ដែលគេបានសន្យានៅក្នុងរបៀបវារៈ សម្រាប់អនុម័តច្បាប់ ដើម្បីអនុលោមតាម WTO មានៈ

- ច្បាប់ស្តីពីមជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្ម
- ច្បាប់ស្តីពីការបាត់បង់សមត្ថភាពសងបំណុល
- ច្បាប់ស្តីពីកិច្ចសន្យាពាណិជ្ជកម្ម
- ច្បាប់ស្តីពីភតិសន្យាពាណិជ្ជកម្ម
- ច្បាប់ស្តីពីទីភ្នាក់ងារពាណិជ្ជកម្ម
- ច្បាប់ស្តីពីការបង្កើតតុលាការ ពាណិជ្ជកម្ម
- ក្រមនិតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី
- ក្រមរដ្ឋប្បវេណី
- ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ
- ក្រមព្រហ្មទណ្ឌ
- ច្បាប់ស្តីពីការប្រកួតប្រជែង
- ច្បាប់ស្តីពីមូលប័ត្រ និងការប្តូរប្រាក់

នេះគឺជារបៀបវារៈដ៏ធំធេងមួយ សម្រាប់រដ្ឋាភិបាល និងរដ្ឋសភាជាតិ។ ចំពោះអាជីវកម្មនានា ទោះជាក្រុមហ៊ុនក្នុងប្រទេស ឬក្រុមហ៊ុនបរទេសក្តី បញ្ហាសំខាន់គឺអាស្រ័យលើការអនុវត្តវិធានការថ្មីៗ។ កត្តាដ៏សំខាន់សម្រាប់កិច្ចការនោះ គឺការបង្កើតតុលាការពាណិជ្ជកម្មមួយដែលមានប្រសិទ្ធភាព និងទទួលបានការគោរព។

ល័ក្ខខ័ណ្ឌមួយទៀតសម្រាប់ការពង្រីកអាជីវកម្ម ជាពិសេសនៅក្នុងបរិបទនៃការផ្តល់ហិរញ្ញវត្ថុ គឺការប្រើប្រាស់បទដ្ឋានគណនេយ្យទំនើប។ WTO ពុំបានដាក់ចេញនូវបទដ្ឋានទាំងនោះទេ ក៏ប៉ុន្តែអង្គការនេះបានអនុម័តវិន័យនានា នៅឆ្នាំ ១៩៩៨ ដែលតម្រូវឱ្យបទបញ្ញត្តិគណនេយ្យមានតម្លាភាព។ វិន័យទាំងនេះក៏រួមមានផងដែរនូវបែបបទការងារ និងល័ក្ខខ័ណ្ឌនានា ទាក់ទងនឹងការផ្តល់អាជ្ញាបណ្ណ ដល់គណនេយ្យករ និងស្ថានភាពសមត្ថភាពរបស់ពួកគេ។

ការរៀបចំគ្រប់គ្រងពាណិជ្ជកម្មទំនិញ

មានបញ្ញត្តិជាច្រើននៅក្នុង WTO ដែលប៉ះពាល់ដល់ពាណិជ្ជកម្មទំនិញឆ្លងដែន ។ បទបញ្ញត្តិមួយចំនួនមានសារៈសំខាន់សម្រាប់ក្រុមហ៊ុននាំចេញកម្ពុជា ហើយគេបានលើកយកមកពិភាក្សានៅក្នុងជំពូកទី ៧ ។ បទបញ្ញត្តិឯទៀតមានសារៈប្រយោជន៍ចំពោះក្រុមហ៊ុនដែលនាំទំនិញចូល ។ បទបញ្ញត្តិ ៣ មានផលប៉ះពាល់ដល់បែបបទនាំចូលនៅតាមព្រំដែនៈ ការកំណត់តម្លៃពន្ធគយ ការផ្តល់អាជ្ញាបណ្ណនាំចូល និងអធិការកិច្ចមុនពេលបញ្ជូនទំនិញ ។

កង្វល់ដ៏សំខាន់របស់ក្រុមហ៊ុននាំចូលកម្ពុជា គឺការកំណត់តម្លៃគិតពន្ធខុសៗគ្នា ដែលគយបានធ្វើចំពោះទំនិញនាំចូល ដើម្បីកំណត់ពន្ធ និងកំណត់អាករលើតម្លៃបន្ថែម (VAT) ។ ពាណិជ្ជករទាំងឡាយតវ៉ាថា ចំពោះ

ប្រអប់ទី ៥ : កិច្ចព្រមព្រៀងនៃការកំណត់តម្លៃគិតពន្ធគយរបស់ WTO

អង្គការ WTO រៀបចំគ្រប់គ្រងការកំណត់តម្លៃពន្ធគយ ដើម្បីកំណត់ពន្ធនាំចូលដែលធ្វើឡើង ដោយសេវាគយ ។ ជាសំខាន់ ការកំណត់តម្លៃនេះគួរជាតម្លៃប្រតិបត្តិការលើទំនិញនាំចូល ម្យ៉ាងវិញទៀតគឺជាថ្លៃ ដែលអ្នកនាំចូលបានបង់តាមវិក័យប័ត្រ ។ គយមានសិទ្ធិបន្ថែមចំណាយ ឬបន្ទុកមួយចំនួនទៅលើទឹកប្រាក់វិក័យប័ត្រ ប្រសិនបើមិនទាន់បានគិតបញ្ចូលនូវការចំណាយ ឬបន្ទុកទាំងនោះ ។ ចំណុចទាំងនេះមានបញ្ជាក់លំអិតនៅក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀង ដែលរួមមានកំរៃជើងសារ និងកំរៃភ្នាក់ងារ ការវេចខ្ចប់ និងចំណាយកុងទែន័រ ពន្ធសួយសារអាករ និងថ្លៃអាជ្ញាបណ្ណ ។ គេក៏អាចបូកបញ្ចូលផងដែរ នូវថ្លៃដឹកជញ្ជូន ថ្លៃធានារ៉ាប់រង និងបន្ទុកពាក់ព័ន្ធរហូតមកដល់កំពង់ផែនាំចូលផងដែរ ។

កិច្ចព្រមព្រៀង WTO រួមមានបញ្ជី ស្តីពីស្ថានភាពនានា ដែលគយអាចបដិសេធ ចំពោះតម្លៃប្រតិបត្តិការដែលគេបានប្រកាស ។ នៅពេលដែលគយធ្វើដូច្នេះ មានបទដ្ឋានចំនួនប្រាំដទៃទៀត សម្រាប់កំណត់តម្លៃគិតពន្ធគឺតម្លៃប្រតិបត្តិការដែលបានកំណត់ចំពោះការផ្ទុកទិញដូចគ្នាកាលពីលើកមុន ។ នៅពេលដែលមានការអូសបន្លាយពេលវេលា ក្នុងការកំណត់តម្លៃពន្ធគយ ក្រុមហ៊ុននាំចូលអាចមានសិទ្ធិយកទំនិញពីគយ ដោយបង់ប្រាក់ធានា ឬបង់ប្រាក់កក់ ។

ក្រុមហ៊ុននាំចូលត្រូវមានសិទ្ធិស្នើសុំឱ្យគយពន្យល់ជាលាយល័ក្ខណ៍អក្សរ អំពីវិធីដែលគយគណនាតម្លៃគិតពន្ធមកលើពួកគេ ។ ពួកគេក៏ត្រូវមានសិទ្ធិផងដែរ ក្នុងការប្តឹងទៅរដ្ឋបាលគយ ឬទៅកាន់អង្គការឯករាជណាមួយ ដោយគ្មានការភ័យខ្លាច ឬដោយគ្មានរងការផាកពិន័យឡើយ ។ ព័ត៌មានសម្ងាត់ដែលគេបានផ្តល់ឱ្យរដ្ឋបាលគយ នឹងមិនត្រូវបានគេយកទៅផ្សព្វផ្សាយឡើយ ។

ទំនិញដូចគ្នា គេមិនបានកំណត់តម្លៃគិតពន្ធដូចគ្នាទេ ហើយមានភាពសមហេតុសមផលតិចតួចប៉ុណ្ណោះ នៅក្នុងការវាយតម្លៃ ដែលគេបានធ្វើចំពោះការដឹកទំនិញច្រើន និងដឹកទំនិញតិច ។ សំខាន់បំផុតនោះគឺ របបគយផ្លូវការ បច្ចុប្បន្នប្រើប្រាស់តម្លៃអប្បបរមា និងតម្លៃសិប្បនិម្មិតឯទៀតៗ ជាជាងតម្លៃផ្អែកលើវិក័យប័ត្រ ។ សមាជិក WTO ក៏បានលើកបញ្ហាទាំងនេះផងដែរ នៅពេលដែលប្រទេសកម្ពុជា ធ្វើការចរចារសុំចូលជាសមាជិកអង្គការ WTO ។

ប្រទេសកម្ពុជាបានសន្យាអនុវត្តកិច្ចព្រមព្រៀងនៃការកំណត់តម្លៃពន្ធគយ WTO (សូមអានប្រអប់ទី ៥) ។ ដោយហេតុថា ការអនុវត្តអាចមានលក្ខណៈស្មុគស្មាញ និងជាដំណើរការមួយតឹងតែង កម្ពុជា និង WTO បានឯកភាពគ្នា លើរយៈពេលអន្តរកាល ៥ ឆ្នាំ ។ ដំណើរការនេះ នឹងមានលក្ខណៈជាជំហានៗ ប៉ុន្តែនៅថ្ងៃទី ១ ខែមករា ឆ្នាំ ២០០៩ បញ្ញត្តិនានានៃកិច្ចព្រមព្រៀងនេះអាចនឹងដំណើរការទាំងស្រុងនៅកម្ពុជា ។ នៅពេលណា ដែលច្បាប់ និងបទបញ្ញត្តិ សម្រាប់អនុវត្តមានប្រសិទ្ធភាព ក្រុមហ៊ុនបរទេស និងក្រុមហ៊ុននាំចូលកម្ពុជានឹងមានប្រព័ន្ធមួយដែលមានតម្លាភាពស៊ីចង្វាក់គ្នា និងមានយុត្តិធម៌ក្នុងការកំណត់តម្លៃជាមូលដ្ឋានសម្រាប់បង់ពន្ធ ។

ការអនុវត្តអធិការកិច្ចមុនពេលបញ្ជូនទំនិញ (PSI) គឺជាកិច្ចការដែលប្រព្រឹត្តទៅរួមគ្នា ជាមួយនឹងដំណើរការកំណត់តម្លៃពន្ធរបស់គយ ។ តាមធម្មតា គេធ្វើ PSI នៅក្នុងប្រទេសនាំចេញ ប៉ុន្តែនៅប្រទេសជាច្រើនដែលសេវាគយ គ្មានលក្ខណៈសម្បត្តិគ្រប់គ្រាន់ និងពុំគួរឱ្យទុកចិត្ត គេជួលក្រុមហ៊ុន PSI ឱ្យធ្វើសេវាគយទូទៅនៅ កំពង់ផែតាមច្រកចូល ដូចជាការពិនិត្យមើលបរិមាណ គុណភាព និងថ្លៃទំនិញ ។ ក្រុមហ៊ុនទាំងនេះក៏ផ្ទៀងផ្ទាត់ ផងដែរនូវចំណាត់ថ្នាក់ពន្ធគយ[២] ដែលត្រូវអនុវត្ត និងពន្ធគយដែលត្រូវបង់ ។ ក្នុងពេលកំពុងសរសេរឯកសារនេះ គេកំពុងពិចារណាលើការដេញថ្លៃកិច្ចសន្យា PSI ថ្មីមួយសម្រាប់កម្ពុជា ដែលកន្លងមក ត្រូវបានកាន់កាន់កាប់ដោយក្រុមហ៊ុនត្រួតពិនិត្យទូទៅ (SGS) មកពីប្រទេសស្វីស ។

[២] ចំណាត់ថ្នាក់ពន្ធនាំចូល គឺជាប្រព័ន្ធលេខកូដដែលគេកំណត់លើទំនិញស្ទើរគ្រប់ប្រភេទដើម្បីកំណត់ពន្ធគយ ។ ក្រុមផលិតផលជាទូទៅ ត្រូវបានគេកំណត់ដោយលេខខ្លី និងសាមញ្ញ ។ ឧទាហរណ៍ សម្លៀកបំពាក់ធម្មតាត្រូវបានគេចាត់ថ្នាក់ ឬចាត់ជាជំពូកលេខកូដ ៦១ និង ៦២ ។ តួលេខកូដនេះវែង នៅពេលដែលផលិតផលមួយត្រូវបានគេកំណត់កាន់តែច្បាស់ ។ ឧទាហរណ៍ សម្លៀកបំពាក់ ខោអាវ និងសំពត់ របស់ស្ត្រី និងក្មេងស្រី ត្រូវបានគេដាក់លេខកូដ ៦១.04 ហើយសម្លៀកបំពាក់អំពីសំលី កប្បាសត្រូវបានគេផ្តល់លេខកូដ ៦១.០៤.០២.00 ។ នៅប្រទេសឧស្សាហកម្មមួយចំនួនដែលនាំចូលផលិតផលជាច្រើន គេអាចប្រើលេខកូដចំនួន ១០ ខ្ទង់ សម្រាប់ ធ្វើចំណាត់ថ្នាក់មួយ ។

គេសង្កេតឃើញមានប្រព័ន្ធលេខកូដមួយចំនួនទៀត ។ ប្រទេសជាសមាជិក WTO ភាគច្រើន រាប់ទាំងប្រទេសកម្ពុជា ផងដែរបានប្រើប្រាស់ "ប្រព័ន្ធសម្របតម្រូវគ្នា" សំរាប់ធ្វើចំណាត់ថ្នាក់ដែលគ្រប់គ្រងដោយអង្គការគយពិភពលោក នៅទីក្រុងប្រ៊ុចសែល ។

មានភាពសមហេតុសមផលចំពោះមូលហេតុមួយចំនួន សម្រាប់ការប្រើប្រាស់សេវា PSI នៅក្នុងប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍ។ ក្រៅពីនេះ ដើម្បីធានាថា ទំនិញដទៃទៀតដែលបានបញ្ជាទិញ គឺជាទំនិញដែលត្រូវបានដឹកជញ្ជូនទាំងបរិមាណ និងគុណភាព PSI អាចបញ្ឈប់ការធ្វើវិក្កយបត្រដែលដាក់តម្លៃលើស និងដាក់តម្លៃមិនគ្រប់តាមការនាំចូល។ ការធ្វើវិក្កយបត្រដោយដាក់តម្លៃលើស បង្កឱ្យមានចរាចរណ៍ដោយខុសច្បាប់នៃទឹកប្រាក់ទៅបរទេស (ការហូរទុនចេញក្រៅប្រទេស) ព្រោះថា ការទូទាត់ត្រូវប្រព្រឹត្តទៅលើសតម្លៃពិតរបស់ទំនិញយ៉ាងច្រើន។ ការធ្វើវិក្កយបត្រមិនគ្រប់តាមតម្លៃជាក់ស្តែង ធ្វើឱ្យបាត់បង់ចំណូលពន្ធគយ និងបាត់ចំណូលពន្ធដទៃទៀតដោយសារការវាយតម្លៃទាបដោយគយ។ ក្នុងករណីនៃប្រទេសកម្ពុជា PSI ទំនងជាអាចជួយបង្កើនល្បឿនការ

ប្រអប់ទី ៦ : កិច្ចព្រមព្រៀង WTO ស្តីពីអធិការកិច្ចមុនពេលបញ្ជូនទំនិញ (PSI)

បញ្ញត្តិនានារបស់កិច្ចព្រមព្រៀងរួមមាន:

- គេអាចប្រើវិធីអធិការកិច្ចមុនពេលបញ្ជូនទំនិញ (PSI) ជាបណ្តោះអាសន្នតែប៉ុណ្ណោះ។
- មិនត្រូវមានការប្រកាន់តវិយាបថរើសអើង ចំពោះអ្នកនាំចេញផ្សេងៗទេ។
- តាមធម្មតា អធិការកិច្ចប្រព្រឹត្តទៅ នៅក្នុងប្រទេសដែលនាំទំនិញចេញ។
- ច្បាប់ និងបទបញ្ញត្តិ សម្រាប់គ្រប់គ្រងក្រុមហ៊ុន PSI ព្រមទាំងនីតិវិធី និងលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យទាំងអស់របស់ច្បាប់ និងបទបញ្ញត្តិទាំងនោះ ត្រូវតែមានតម្លាភាព។
- ត្រូវការពារព័ត៌មានសម្ងាត់។
- ត្រូវចៀសវាងការអូសបន្លាយពេលវេលាចំពោះការបញ្ជូនទំនិញ។
- ក្រុមហ៊ុន PSI ត្រូវមានល័ក្ខខ័ណ្ឌលំអិតសម្រាប់ការផ្ទៀងផ្ទាត់ថ្លៃដឹកទំនិញ។
- យន្តការដោះស្រាយវិវាទមាន ៣ កម្រិតៈ
  - ក្រុមហ៊ុន PSI ត្រូវតែងតាំងមន្ត្រី សម្រាប់ទទួលបណ្តឹង ឬការតវ៉ា ពីក្រុមហ៊ុននាំចេញទាំងឡាយ។
  - ប្រសិនបើគ្មានការព្រមព្រៀងគ្នាលើការតវ៉ាក្នុងរវាងពីរថ្ងៃទេនោះ ក្រុមហ៊ុននាំចេញនានាមានសិទ្ធិក្នុងការរកជំនួយពី "អង្គភាពឯករាជខាងការពិនិត្យមើលសារជាថ្មី" ដែលធ្វើការរួមគ្នាជាមួយ សភាពាណិជ្ជកម្មអន្តរជាតិ និង WTO។

នៅក្នុងស្ថានភាពធ្ងន់ធ្ងរទាំងឡាយ រដ្ឋាភិបាលអាចបញ្ជូនការតវ៉ា ទៅតាមនីតិវិធីដោះស្រាយវិវាទរបស់ WTO។

ធ្វើប្រតិវេទគយ នៅកំពង់ផែ និងជួយកាត់បន្ថយអំពើពុករលួយ តាមរយៈការកំណត់ជាមុននូវពន្ធដែលត្រូវបង់។

ក្រុមហ៊ុននាំចេញធំៗ នៅប្រទេសរីកចម្រើន ច្រើនតវ៉ាថា អធិការកិច្ចមុនពេលបញ្ជូនទំនិញ PSI នៅប្រទេសនាំចេញ នាំទៅរកការកែបញ្ចុះតម្លៃវិក្កយបត្រ ដោយគ្មានហេតុផល និងគ្មានការពន្យល់ជាក់លាក់ និងធ្វើឱ្យអូសបន្លាយ ពេលវេលាដែលបណ្តាលមកពីការធ្វើអធិការកិច្ចជាក់ស្តែងនៃការបញ្ជូនទំនិញ។

កិច្ចព្រមព្រៀង WTO ស្តីពី PSI (សូមអានប្រអប់ទី ៦) កំណត់វិធានលំអិតសម្រាប់ប្រើប្រាស់សេវា PSI ជាពិសេស កិច្ចព្រមព្រៀងនេះអនុញ្ញាតឱ្យមានការដោះស្រាយវិវាទ នៅពេលដែលក្រុមហ៊ុននាំចូល ឬក្រុមហ៊ុននាំចេញ ជួបប្រទះបញ្ហាផ្សេងៗ។ នៅក្នុងដំណើរការចូល WTO មានសមាជិក WTO មួយចំនួន ជួសមុខឱ្យ កម្ពុជា បានរិះគន់ ពីប្រតិបត្តិការរបស់ SGS ។ មានការបញ្ជាក់ពីការព្រួយបារម្ភ ស្តីពីបន្ទុកដែល SGS យកពី ក្រុមហ៊ុននាំចូល ចំពោះអធិការកិច្ច PSI (0,៨% នៃតម្លៃដឹកទំនិញ) និងការផាកពិន័យ ៧% លើទំនិញដែលពុំ បានធ្វើអធិការកិច្ច។ ប្រទេសកម្ពុជាបានចាត់វិធានការនានា ដើម្បីដោះស្រាយបញ្ហានេះ ដោយ បានផ្តល់ការធានា ចំពោះសមាជិក WTO ឯទៀតថា ការប្រើប្រាស់ PSI មានលក្ខណៈបណ្តោះអាសន្នទេ ហើយនៅពេលដែល សមត្ថភាពរបស់នាយកដ្ឋានគយ ត្រូវបានលើកកំពស់នោះ កម្ពុជានឹងឈប់ប្រើ PSI ទៀតហើយ។

វិន័យចំពោះការផ្តល់អាជ្ញាបណ្ណនាំចូល

ភាពមិនប្រាកដប្រជាមួយទៀត ចំពោះអាជីវកម្មនៅកម្ពុជា គឺប្រតិបត្តិការរបស់ប្រព័ន្ធផ្តល់អាជ្ញាបណ្ណនាំចូល។ ការផ្តល់អាជ្ញាបណ្ណនាំចូលអាចពាក់ព័ន្ធនឹងបន្ទុកផ្នែករដ្ឋបាល ការអូសបន្លាយពេលវេលា និងការបង់ប្រាក់ក្រៅផ្លូវការឱ្យមន្ត្រីនានា។ ក្នុងការអនុវត្តជាក់ស្តែង ប្រព័ន្ធផ្តល់អាជ្ញាបណ្ណនាំចូលអាចមានចំនួន ទៅតាមការដាក់កំហិតកូតា។ អាស្រ័យហេតុនេះ កម្មវិធីផ្តល់អាជ្ញាបណ្ណនាំចូលទាំងអស់ គឺជាបន្ទុកលើក្រុមហ៊ុនវិនិយោគ កសិករ និងអាជីវកម្មលក់ដុំ លក់រាយ ដែលត្រូវការវត្ថុធាតុដើម និងបរិក្ខារមកពីបរទេស។

នៅក្នុង WTO មានការអនុញ្ញាតឱ្យផ្តល់អាជ្ញាបណ្ណ (សូមមើលប្រអប់ទី ៧) ក៏ប៉ុន្តែ ការងារនេះ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងបរិយាកាសជាក់លាក់ និងមានល័ក្ខខ័ណ្ឌតឹងតែង។ ប្រទេសកម្ពុជាចាំបាច់ត្រូវពិនិត្យមើលល័ក្ខខ័ណ្ឌទាំងនេះ ក្នុងឋានៈជាសមាជិក WTO។

ប្រទេសកម្ពុជាបានធានាចំពោះ WTO ថា ការប្រើរូបភាពផ្តល់អាជ្ញាបណ្ណនាំចូល មានកម្រិត។ មាន ផលិតផល ៥ ថ្នាក់ ដែលកម្ពុជាបានប្រកាសចំពោះ WTO ថា ត្រូវតែមានអាជ្ញាបណ្ណៈ

- ឱសថ និងបរិក្ខារវេជ្ជសាស្ត្រ
- វត្ថុធាតុដើមកសិកម្ម (ជាពិសេសថ្នាំសំលាប់សត្វល្អិត ជី)
- អាវុធគ្រឿងផ្ទុះ និងអាវុធយុទ្ធភណ្ឌ
- យានយន្ត យន្តហោះ គ្រឿងបន្លាស់ នាវា ទូក និងគ្រឿងម៉ាស៊ីនផ្សេងទៀត សម្រាប់គោលដៅយោធា
- មាស ប្រាក់ ត្បូងមានតម្លៃ និងអលង្ការ ធ្វើអំពីសារធាតុទាំងអស់នេះ។

ប្រអប់ទី ៧ : វិធានផ្តល់អាជ្ញាបណ្ណនាំចូលនៅក្នុងអង្គការ WTO

កិច្ចព្រមព្រៀងរបស់ WTO ស្តីពីនីតិវិធីសំរាប់ផ្តល់អាជ្ញាបណ្ណនាំចូល មានបញ្ញត្តិដូចខាងក្រោមៈ

- ចាំបាច់ត្រូវបោះផ្សាយព័ត៌មានស្តីពី នីតិវិធីសម្រាប់ផ្តល់អាជ្ញាបណ្ណ ហើយក្នុងនោះត្រូវមានៈ
  - ក្រុមហ៊ុន បុគ្គល ឬស្ថាប័នដែលអាចដាក់ពាក្យសុំអាជ្ញាបណ្ណបាន
  - អង្គភាពរដ្ឋបាលដែលមានភារៈផ្តល់អាជ្ញាបណ្ណ
  - ផលិតផលដែលត្រូវសុំអាជ្ញាបណ្ណ
- ការងារឯកសារ គួរមានលក្ខណៈងាយស្រួល ហើយមិនអាចដាក់ពិន័យ ឬបដិសេធមិនផ្តល់អាជ្ញាបណ្ណទេ ប្រសិនបើមានកំហុសអចេតនា។
- ប្រសិនបើការផ្តល់អាជ្ញាបណ្ណ "មានលក្ខណៈជាស្វ័យប្រវត្តិ" មានន័យថា គ្មានការរើសអើងពីសំណាក់សមត្ថកិច្ច នោះគប្បីផ្តល់អាជ្ញាបណ្ណក្នុងរវាង ១០ ថ្ងៃ (នៃថ្ងៃធ្វើការ)។
- ចំពោះការផ្តល់អាជ្ញាបណ្ណដែល "គ្មានលក្ខណៈជាស្វ័យប្រវត្តិ" នោះគប្បីចេញអាជ្ញាបណ្ណ ក្នុងរវាង ៣០ ថ្ងៃ ប្រសិនបើអនុវត្តលើគោលការណ៍អ្នកមកមុនបានមុន ឬក្នុងរវាង ៦០ ថ្ងៃ ប្រសិនបើ គេពិនិត្យពិចារណាពាក្យសុំរួមជាមួយគ្នាតែម្តង។
- រយៈពេលនៃអាជ្ញាបណ្ណត្រូវ "សមហេតុសមផល" ឧទាហរណ៍ ដូចជាសម្រាប់សម្រួលការដឹកជញ្ជូនទំនិញផ្លូវឆ្ងាយ។

ប្រការទាំងអស់នេះ និងរាល់បញ្ញត្តិទាំងអស់នៃកិច្ចព្រមព្រៀងនេះ ត្រូវអនុវត្តនៅពេលដែល កម្ពុជាបានចូលជាសមាជិករបស់ WTO។

យោងតាមរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា គ្មានការទាមទារណាមួយចំពោះអាជ្ញាបណ្ណទាំងនេះ ដែលរាជរដ្ឋាភិបាលមានគំរោងដាក់កំណត់ផ្នែកបរិមាណលើការនាំចូលឡើយ លើកលែងតែចំពោះថ្នាំសំលាប់សត្វល្អិត និងជី។ ប៉ុន្តែការផ្តល់អាជ្ញាបណ្ណនេះធ្វើឡើងក្នុងគោលដៅសុខាភិបាល សុវត្ថិភាព ផលប្រយោជន៍របស់អ្នកប្រើប្រាស់ សន្តិសុខ ជាតិ និងការការពារបរិស្ថានតែប៉ុណ្ណោះ។

ចំពោះករណីថ្នាំសំលាប់សត្វល្អិត និងជីគីមី ក្រសួងកសិកម្ម រុក្ខាប្រមាញ់ និងនេសាទ ដាក់កម្រិតលើការនាំចូលដោយផ្អែកលើការវាយតម្លៃ តម្រូវការប្រចាំឆ្នាំរបស់កសិករ ក៏ដូចជាតម្រូវការសម្រាប់ការពារបរិស្ថាន និងការពិចារណាអំពីផ្នែកសុខាភិបាល និងសុវត្ថិភាព។ ការចេញអាជ្ញាបណ្ណប្រព្រឹត្តទៅដោយផ្អែកលើគោលការណ៍ ថាអ្នកមកមុនផ្តល់មុនអ្នកមកក្រោយផ្តល់ក្រោយ។ ក្នុងករណីចាំបាច់ក្រសួងកសិកម្ម រុក្ខាប្រមាញ់ និងនេសាទ អាចអនុញ្ញាតឱ្យនាំចូលលើសកម្រិតកំណត់ប្រចាំឆ្នាំ។

ទាក់ទងនឹងការផ្តល់អាជ្ញាបណ្ណលើការនាំចូលឱសថ រដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាបានជូនដំណឹងដល់ WTO ថា ប្រព័ន្ធនេះ គឺជាការឆ្លើយតបរបស់កម្ពុជា ជាមួយនឹងថ្នាំពេទ្យក្លែងក្លាយ និងការរត់ពន្ធគ្រឿងញៀន។

អាជ្ញាបណ្ណនាំចូល អាចផ្តល់ឱ្យតែសហគ្រាសទាំងណា ដែលបានចុះបញ្ជីនៅក្រសួងពាណិជ្ជកម្មប៉ុណ្ណោះ (សូមមើលឧបសម្ព័ន្ធទី ៣ ស្តីពីមុខងាររបស់កាំកុងត្រូល)។ ក្រសួងកសិកម្ម រុក្ខាប្រមាញ់ និងនេសាទ ចេញអាជ្ញាបណ្ណនាំចូល សម្រាប់វត្ថុធាតុដើមនៃផ្នែកកសិកម្ម រីឯក្រសួងសុខាភិបាលចេញអាជ្ញាបណ្ណសំរាប់ឱសថ និងបរិក្ខារ និងលើផលិតផលបន្ទាប់បន្សំផ្នែកវេជ្ជសាស្ត្រ។

កង្វល់ភាគច្រើនរបស់សមាជិក WTO នៅក្នុងការចរចាចូលជាសមាជិក WTO ផ្តោតលើការផ្តល់អាជ្ញាបណ្ណសំរាប់ ឱសថ និងវត្ថុធាតុដើមកសិកម្ម។ ជាការឆ្លើយតបនឹងការតវ៉ាដែលថា ប្រព័ន្ធនេះធ្វើឱ្យប៉ះពាល់ដល់ការនាំចូលដោយគ្មានមូលហេតុសមស្រប រដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាបានលុបបំបាត់ការដាក់កំហិតលើបរិមាណនាំចូល នៃវត្ថុធាតុដើមកសិកម្មនៅត្រឹមថ្ងៃទី ១ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ២០០៥។ គេនឹងអនុវត្តវិធីសាស្ត្រស្តីពីការចុះបញ្ជី និងការពិនិត្យមើល វត្ថុធាតុគីមីផ្នែកកសិកម្ម ដែលមានលក្ខណៈស៊ីចង្វាក់គ្នា ជាមួយ WTO។

បទបញ្ញត្តិអំពីការការពារកម្មសិទ្ធិបញ្ញា

ចាប់តាំងពីការបង្កើតអង្គការ WTO និងចាប់តាំងពីកិច្ចព្រមព្រៀងរបស់ WTO ស្តីពីបញ្ហាកម្មសិទ្ធិបញ្ញាដែលទាក់ទងនឹងពាណិជ្ជកម្ម (TRIPS) បានចូលជាធរមានមក គេឃើញមានសម្ពាធចំពោះប្រទេសចូលជា

សមាជិកថ្មីៗ ក្នុងការអនុវត្តប្រកាសនីយបត្រ សិទ្ធិអ្នកនិពន្ធ និងសិទ្ធិស្តីពីកម្មសិទ្ធិបញ្ញាដទៃទៀត (IPR) ។ ថ្វីបើកម្ពុជា ជាប្រទេសមានការអភិវឌ្ឍទាបជាងគេក្តី ប្រទេសកម្ពុជាបានប្រឈមមុខជាមួយនឹងសម្ពាធបែបនេះ ទោះបីជាមាន បន្ទុកផ្នែកស្ថាប័ន ផ្នែករដ្ឋបាល និងបន្ទុកអនុវត្តច្បាប់ជាច្រើន ដើម្បីបំពេញកាតព្វកិច្ចជាច្រើនក្តី ។

ភាគច្រើន ផលប្រយោជន៍ពីការធានាការសន្យាអំពី TRIPS (សូមអានប្រអប់ទី ៨) កើតចេញមកពី វិស័យឧស្សាហកម្មសំខាន់ៗនៅក្នុងប្រទេសអភិវឌ្ឍ ដែលរំពឹងលើការនាំចេញទំនិញជាមួយនឹងដាក់ផ្លាកសញ្ញាផ្ទាល់ របស់ខ្លួន ឬដើម្បីផលិតទំនិញទាំងនោះនៅក្នុងប្រទេស ។ ពួកគេមានប្រតិកម្មយ៉ាងខ្លាំង ចំពោះការក្លែងបន្លំ និង ការថតចំលង (ឧទាហរណ៍ដូចជាខ្សែភាពយន្ត វីដេអូ ស៊ីឌី នាឡិកាដៃ និងកម្មវិធីកុំព្យូទ័រ-Software) ការជំទាស់ លើការការពារប្រកាសនីយបត្រ (ឧទាហរណ៍ ដូចជាឱសថ និងសារធាតុគីមីផ្នែកកសិកម្ម) និងការរំលោភលើ ពាណិជ្ជសញ្ញា និងឈ្មោះពាណិជ្ជកម្ម (ឧទាហរណ៍ដូចជាភេសជ្ជៈជាដើម) ។ សរុបមកម្ចាស់ផលិតផលចង់ឱ្យមាន ការការពារគំនិតរបស់ពួកគេ ដើម្បីរក្សាសិទ្ធិក្នុងការធ្វើអាជីវកម្មលើគំនិតទាំងនោះក្នុងលក្ខណៈពាណិជ្ជកម្ម ។

ទន្ទឹមជាមួយគ្នានោះ ការគោរពច្បាប់កម្មសិទ្ធិបញ្ញា និងសមត្ថភាពក្នុងការអនុវត្តប្រការទាំងនេះ អាចជាការទាក់ទាញមួយយ៉ាងខ្លាំងចំពោះវិនិយោគិន ដែលមានបំណងចូលមកវិនិយោគនៅកម្ពុជា ។ ប្រទេស កម្ពុជាបានទទួលស្គាល់ជាយូរមកហើយថា ការការពារកម្មសិទ្ធិបញ្ញា អាចជួយក្នុងការអភិវឌ្ឍ និងលើកទឹកចិត្ត ក្នុងការផ្ទេរបច្ចេកវិទ្យា ។ ប្រទេសកម្ពុជា គឺជាសមាជិកមួយនៃកិច្ចព្រមព្រៀងអន្តរជាតិសំខាន់ៗមួយចំនួន ហើយបានចាត់ការជាបណ្តើរៗ លើការងារតាក់តែងច្បាប់ ដើម្បីអនុម័តសន្ធិសញ្ញាស្តីពីការការពារកម្មសិទ្ធិបញ្ញា ។ ជាងនេះទៅទៀត កម្ពុជាបានចូលរួមនៅក្នុងកម្មវិធីសហប្រតិបត្តិការស្តីពីការការពារកម្មសិទ្ធិបញ្ញា នៅក្នុងក្រប ខ័ណ្ឌនៃបណ្តាប្រទេស ASEAN ផងដែរ ។

នៅមានកិច្ចការជាក់ស្តែងជាច្រើនដែលគេត្រូវធ្វើ ទាក់ទងនឹងការអនុវត្តបទបញ្ញត្តិស្តីពីការការពារកម្មសិទ្ធិ បញ្ញា ។ វិនិយោគិនបរទេសមិនគ្រាន់តែចង់ឃើញនូវការអនុម័តបទដ្ឋាន សម្រាប់ការពារកម្មសិទ្ធិបញ្ញាអន្តរជាតិ តែប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែក៏ចង់ឃើញផងដែរនូវវត្តមាននៃក្បាលម៉ាស៊ីនរដ្ឋបាល និងតុលាការ ដើម្បីបង្កើតឱ្យមាននីតិវិធី រដ្ឋបាល រដ្ឋប្បវេណី និងព្រហ្មទណ្ឌ ។ ក្នុងនាមជាផ្នែកមួយនៃល័ក្ខខ័ណ្ឌចូលជាសមាជិករបស់ WTO ប្រទេសកម្ពុជា បានសន្យាបញ្ចប់ "ផែនការសកម្មភាព" មួយ នៅថ្ងៃទី ១ ខែមករា ឆ្នាំ ២០០៧ សម្រាប់អនុវត្ត TRIPS ឱ្យបាន ពេញលេញ ។

ប្រអប់ទី ៨ : កិច្ចព្រមព្រៀង WTO ស្តីពីបញ្ហាកម្មសិទ្ធិបញ្ញាដែលទាក់ទងនឹងពាណិជ្ជកម្ម

តាមធម្មតា គេហៅវាថា កិច្ចព្រមព្រៀង “TRIPS” ដែលជាវិធានរបស់ WTO តម្រូវឱ្យសមាជិកទាំងឡាយ គោរពតាមបទដ្ឋានអប្បបរមារបស់អន្តរជាតិចំពោះការការពារ:

- ប្រកាសនីយបត្រ
- សិទ្ធិអ្នកនិពន្ធ
- ពាណិជ្ជកម្មសញ្ញា
- គំរោងប្លង់ឧស្សាហកម្ម
- គំរោងប្លង់នៃសៀគ្វីរួមបញ្ចូលគ្នា
- ព័ត៌មានអាជីវកម្មដែលមិនបើកចំហ និង
- សញ្ញាសំគាល់ភូមិសាស្ត្រ។

កិច្ចព្រមព្រៀង TRIPS ស្វែងរកតុល្យភាពរវាងសិទ្ធិរបស់ម្ចាស់កម្មសិទ្ធបញ្ញា សិទ្ធិរបស់អ្នកប្រើប្រាស់កម្មសិទ្ធបញ្ញា និងផលប្រយោជន៍របស់សាធារណៈជនទូទៅ។ ដូចជាវិធានស្តីពីការការពារប្រកាសនីយបត្រដែល ផ្តល់ឱកាសឱ្យរដ្ឋាភិបាលអាចផ្តល់ "អាជ្ញាបណ្ណចាំបាច់" អនុញ្ញាតឱ្យធ្វើអាជីវកម្មលើរបកគំហើញ ដែលមានប្រកាសនីយបត្រ ដោយមិនចាំបាច់មានការអនុញ្ញាតពីម្ចាស់ប្រកាសនីយបត្រជាដើម។ កាលពីពេលថ្មីៗកន្លងទៅនេះ WTO បានបញ្ជាក់អំពីស្ថានភាពដែលគេអាចចេញអាជ្ញាបណ្ណបែបនេះ ដើម្បីអនុញ្ញាតដល់ការផលិត និងធានាការផ្គត់ផ្គង់ផលិតផល ឱសថសំខាន់ៗ ដែលតម្រូវឱ្យមានការការពារប្រកាសនីយបត្រ។

ក្រៅពីការដាក់ចេញនូវបទដ្ឋាននៃការការពារ TRIPS ក៏បានដាក់ចេញផងដែរនូវកាតព្វកិច្ចសម្រាប់ការអនុវត្តច្បាប់កម្មសិទ្ធបញ្ញា ពីសំណាក់ម្ចាស់កម្មសិទ្ធិផងដែរ។ ចំណុចនេះរួមមានបញ្ញត្តិស្តីពីនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី រដ្ឋបាល ព្រហ្មទណ្ឌ និងនិតិវិធីនៃការដាក់ពិន័យ។ TRIPS ក៏អនុញ្ញាតផងដែរ ឱ្យដកហូតទំនិញក្លែងក្លាយ ឬក្លែងបន្លំនៅតាមព្រំដែន។